

Konstitutionens b

| av Carl-Johan Westholm

Rätt många frågeställningar kring Europas framtid kan besvaras med att "det beror på".

BÖR TURKIET BLI MED I EU? Hur bör EUs framtida konstitution se ut?

På Svensk Tidskrifts önskemål om en artikel i det senare ämnet, svarar jag med en liten annorlunda vinkel. (För en mer traditionell genomgång, se mitt anförande "A Constitution or a Construction for Europe", Barcelona, 29 April 1996, finns på www.google.com under mitt namn)

Om Turkiet och EU tror jag att många, vid närmare eftertanke, skulle resonera så här. Om EU utvecklas bra, med mindre byråkrati, mer marknadsekonomi och ingen överpolitiserings – då vore det önskvärt om Turkiet snabbt blir medlem. Men om EU utvecklas dåligt, då skulle Turkiets bidrag till EU kanske till och med driva på i fel riktning, förutom att EU skulle försämrats för Turkiet.

Så vad blir slutsatsen? "Det beror på".

På samma sätt ser jag alltmer på EU:s konstitutionsdebatt. En eller två presidenter, en eller två kamrar, mer makt åt kommissionen eller ministerrådet? Det beror på.

Avgörande är de idéer som styr tankar och beslut hos politiker, media och väljare.

Om dagens idéklimat i Västeuropa fortsätter, kommer politiken att förbli en arena för särintressen – det blir själva definitionen på politik, en dominerande idé så paradoxal eftersom den förnekar idéernas betydelse. Politik ses som ytterst eller bara en maktkamp mellan olika ekonomiska grupperingar, inom stater eller mellan stater eller över nationsgränser.

Slutsats 1: Idéerna är avgörande. Om den konstitutionella debatten kan föra fram bra idéer, men inget annat händer, då har ändå något gott kommit ur EU-konventet.

FRIHETEN DÅLIGT ORGANISERAD

Det finns 8 000 lobbyister i Bryssel. De arbetar inte på uppdrag av allmänintresset. De driver sällan fram lägre

skatter, utom möjligen för sina uppdragsgivare, men oftare mer bidrag till dessa.

En stor brist i Europa är att idéutvecklingen för frihet och mot särintressen är dåligt organiserad och finansierad. Näringslivets egen EU-organisation är inget mer än i bästa fall summan av sina delar, men ofta en minsta gemensam nämnare, som kommenterar EU-kommisionens förslag. De olika tanke-smedjor som finns är med något undantag nationella, och med blygsamma resurser.

Slutsats 2: Så länge företagsamheten i Europa inte bryr sig om att genomtänkt organisera försvaret för marknadsekonomi och näringsfrihet, finns ingen motverkande kraft som balanserar fackliga och branschmässiga särintressen.

INTE ALL MAKT I EN KORG

Det sammanlagda resultatet blir dåligt inte bara för investerare utan också för andra medborgare. Enskilda företagare kan vara free riders. Men företagsamheten i Europa borde hellre frivilligt avstå en peng till ett effektivt försvar för till exempel lägre skatter än att tvingas betala högre skatter.

Ett gott råd lyder, att inte lägga alla ägg i samma korg.

På samma sätt är det klokt att inte lägga all makt i samma enhet. Det gäller både maktindelningen inom en stat, och mellan stater. EU bör inte "harmonisera" eller "likrikta" (välj själv ordet) allt – det kräver ingen – men olika ambitionsnivåer finns.

Ju större utrymme för avvikelser i politiken mellan olika nationer, desto mindre risk för en harmoniserad kollaps – och desto större utrymme för "mänsklig utveckling i sin rikaste mångfald", som Berlinuniversitetets grundare Wilhelm von Humboldt en gång formulerade det.

Å andra sidan. Individens frihet kan bli lika inskränkt av samma beslut i Bryssel som i Stockholm eller Katrineholm. Men fördelen med Katrineholm är att det finns flera andra kommuner att flytta till.

"Det beror på."

"Fördelen med Katrineholm är att det finns flera andra kommuner att flytta till."

Begränsade makt

Slutsats 3: Låt talet om ”subsidiaritet” materialiseras i en konstitutionellt tydligt reglerad maktindelning.

De finns en inneboende centraliseringstendens i både näringsliv och politik. De storföretag som är dåliga går sitt öde snabbare till mötes än dåliga storslagna politiska institutioner. Politiska församlingar lär vara bland de mest trögreformmerade av alla skapelser.

EU är det största pågående experimentet inom public choice-teorin. Bryssel blir toppen av karrären för den som vill expandera politiken, men undviks av den som vill jobba på marknaden som företagare eller i fria yrken. Denna mentala snedrekrytering har mycket entydiga effekter på EUs kultur, som tas som självklar av de närmast berörda, vilket sannolikt betyder lika mycket, minst, som konstitutionella formuleringar. Varje sak, stor som liten, tolkas i politiserande riktning. Det är som på ett svenskt departement, fast grandiosare och segare.

MAKT KORRUMPERAR

Det finns alltså anledning att vara både positiv och skeptisk till EU, på samma sätt som det finns anledning att vara det till staten Sverige.

Makt korrumperar, och mer makt korrumperar mer. Det rådande idéklimatet styr både hur ett Europa med EU och utan EU skulle se ut. Europa utan EU skulle sannolikt inte vara mindre politiserat än med EU, men sakna överstatligheten. EU – och Sverige – blir vad vi gör det till. Dessvärre är ”vi” alltså överrepresenterat av den politiska klassen, som både utgörs av och i lyckliga stunder ska balansera särintressena. Hur kan en författning motverka denna överrepresentation? Genom entydiga gränser för beslutsfattandet och beskattningen, till exempel ett skattevärn i grundlagen, som förbjuder skatter över en viss nivå.

Slutsats 4: Maktindelning är bra. Maktbegränsning är nödvändig.

Ett praktiskt förslag, som är mitt eget, är följande. En regering inom EU bör ges rätten att inte ta emot subsidier till en viss verksamhet i det egna landet. I stället ska

motsvarande belopp alltid kunna användas av varje lands regering för att minska avgiften till EU. Om till exempel Sverige inte vill ta emot jordbruksstöd idag, förlorar Sverige på det i icke-returerade avgifter till EU. Istället borde regeringen kunna låta dessa pengar gå direkt tillbaka till statskassan.

De franska bönderna skulle paradoxalt nog gilla detta – de skulle få

mindre konkurrens av svenska subsidierade bönder. En god spiral skulle sättas i verket. Det franska jordbruket skulle kunna behållas på samma nivå, men till lägre bidrag även till franska bönder. (För ett utförligare resonemang, se min artikel i Wall Street Journal Europe, 26 March 2002)

Ett delvis nytt argument rör förhållandet till USA. EU måste bli en motvikt till den enda supermakten, heter det. Är det ett starkt argument? Det beror också på.

Tänk tanken att Chiracs andlige kusin sitter i Vita huset om tio år. De som idag vill ha en motvikt till USA, skulle kanske inte vilja det då – och tvärtom.

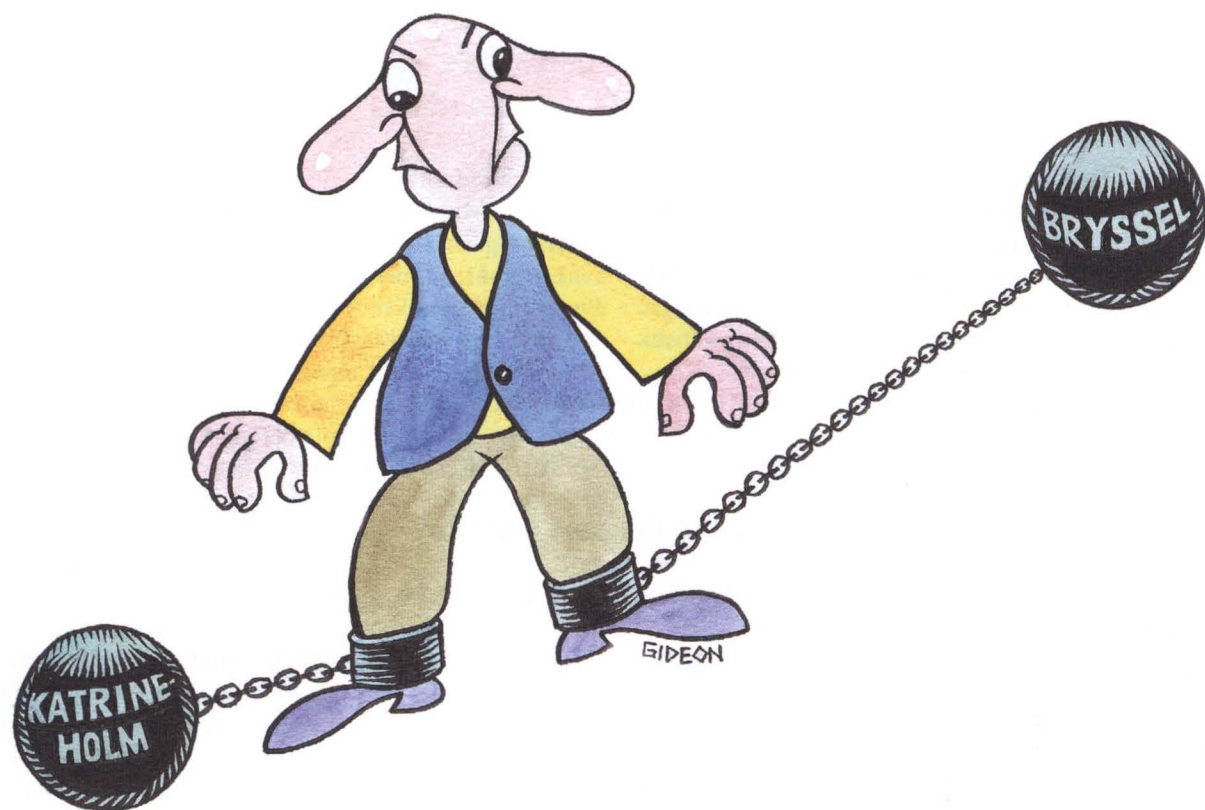
Från internationell maktbalanssynpunkt borde i så fall EU vara som svagast inrikespolitiskt, och

starkast utrikespolitiskt. Det militärpolitiska samarbetet borde vara eftersträvansvärt. Men det är lätt att falla i 1815 års fälla, eller fastna i Henry Kissingers tankevärld om balans mellan de stora staterna eller världsmakterna.

Balans är verkligen bättre än underkastelse under förtryck. Men ännu bättre är inga förtryckande makter alls. Återigen alltså ”det beror på” – på vilka idéer som råder.

”Det finns anledning att vara både positiv och skeptisk till EU, på samma sätt som det finns anledning att vara det till staten Sverige.”

”Maktbegränsning är nödvändig.”

Slutsats 5: Där frihetens idéer härskar, där härskar ingen makt.

”Europas Förenta Stater” och ”federalism” har blivit termer utan motsvarande entydiga begrepp. Det senare betyder decentralisering i Tyskland och motsatsen i Storbritannien. EU-konventet ska enligt något förslag skriva in ”federalism” i konstitutionen men det förvirrar mer än förenar. Om något slags ”Europas Förenta Stater” blir verklighet, vilket är troligt så småningom, får vi hoppas att såväl USA som USE blivit mindre politiserade än idag – och mer än idag präglade av allmänanda och frivilligt samarbete mellan medborgare, kommersiellt och ideellt.

Europa har för några blivit en ideologi, adjektivet ”europeisk” tycks försona det mesta. På en annan kontinent fyller ”amerikansk” ibland samma funktion. Andra hatar lika onyanserat.

”Där frihetens idéer härskar,
där härskar ingen makt.”

Nationalism används ofta i kollektiva politiska syften.

Ju mer EU kan anknyta till de frihetens värden som förenar Europas och USA:s historia, desto större är chansen att dessa värden inte försvagas. Europa mot USA vore därför ingen lycklig utveckling, oavsett alla maktbalansteorier, för det antyder att något fundamentalt förlorats på ena sidan.

Som Winston Churchill sade i ett tal mitt under brinnande krig: ”The empire of the future is the empire of ideas”. Konstitutioner följer av idéer, inte tvärtom. Men konstitutioner kan skydda och stärka idéer.

Fil. dr. Carl-Johan Westholm (carl-johan.westholm@gallup.se) är ansvarig för opinionsanalyser vid TNS Gallup Sverige och har tidigare bland annat varit VD i Näringslivets Ekonomifakta, Företagarna och Svensk Handel.